

УДК 373.2:159.922.73

DOI 10.31654/2663-4902-2023-PP-3-25-33

Пісоцька Л. М.

старший викладач кафедри дошкільної освіти
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
lm.pisozkaja@gmail.com
orcid.org/0000-0002-8856-7866

**ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СПІЛКУВАННЯ ДІТЕЙ 4–6 РОКІВ
У РІЗНОВІКОВОМУ КОЛЕКТИВІ**

У статті розглядається проблема спілкування дітей дошкільного віку (4–6 років) у різновіковому колективі. Наголошується, що наразі питання виховання у дошкільників вміння налагоджувати контакти є складовим найбільш загального завдання дошкільної освіти – розвитку особистості та виховання у дітей дошкільного віку особистісних якостей, зокрема комунікабельності. У статті автор вказує на основні компоненти, критерії та показники розвиненості основних характеристик спілкування дітей п'яти-шести років, згідно з якими було розроблено емпіричну методику. Зроблено акцент на загальних показниках спілкування дітей 4–6 років, на які звертається увага у дослідженні: комунікабельність й ініціатива у спілкуванні, належність до групи, участь у спільній діяльності. При цьому основними їх показниками слугували: усвідомлення себе членом різновікової групи, почуття належності до групи та задоволеність перебуванням у ній, прийняття правил спільної діяльності та участь у ній. Структурними компонентами спілкування дітей 4–6 років у різновіковій групі були когнітивний, емоційно-ціннісний і поведінковий.

У емпіричному дослідженні авторка зафіксувала, що високий рівень здатності до спілкування виявлено 30 % дітей 4–6 років, із середнім – 20 %, і з низьким – 50 %. Виділені групи дошкільників різняться уявленнями про стосунки у колективі, почуттям належності до нього, мірою задоволеності стосунками та вмінням взаємодіяти з дітьми різного віку та дорослими. В цілому відмічено, що 70 % дітей різновікової групи ЗДО характеризуються недостатньою мірою сформованості вміння спілкуватися, відсутності почуття належності до дитячої спільноти, взаємодіяти у спільній діяльності.

Авторка, вивчаючи виховні впливи педагогічних працівників ЗДО на формування у дітей вміння взаємодіяти у різновіковій групі ЗДО, дійшла висновку, що вихователі не зовсім чітко розуміють потенціал різновікової спільноти у розвитку почуття належності дітей 4–6 років і їх вміння контактувати під час спільної діяльності, а тому вплив педагогів на процес спілкування дошкільників є обмеженим в освітньому процесі. При цьому вихователі розуміють необхідність задоволення потреби у спілкуванні у дітей дошкільного віку, але доволі невеликий відсоток ефективно працює у цьому напрямі виховної роботи.

Натомість батьки дітей 4–6 років повністю ігнорують потребу у спілкуванні сина чи доньки. При цьому вплив на дітей у плані формування здатності взаємодіяти у різновіковій групі не можна назвати системним. Дослідивши впливи батьків і вихователів ЗДО на формування здатності дітей 4–6 років до спілкування і формування навичок взаємодії зафіксовано, що педагоги мають більшу міру поінформованості про засоби, мету й шляхи забезпечення розвитку стосунків між дітьми в умовах різновікового колективу, ніж батьки. Проте недостатні уявлення про групові процеси, необхідні шляхи співпраці між двома інституціями, акцентування уваги на окремих освітніх явищах перешкоджають ефективному впливові на набуття дітьми досвіду спілкування із дітьми та дорослими у різновіковій групі.

За результатами проведеного дослідження зроблено висновок щодо необхідності оптимізації процесу формування у дітей 4–6 років почуття належності до групи, вміння налагоджувати стосунки, взаємодіяти при виконанні завдань спільної діяльності.

Ключові слова: різновікова група, діти 4–6 років, почуття належності до спільноти, спілкування дошкільників, комунікабельність дітей 4–6 років.

Постановка проблеми. Питання спілкування є тісно пов'язаним із проблемами розвитку та формування свідомості особистості, її адаптацією до соціуму, вихованням особистісних рис, формуванням поведінки та вмінь контактувати у малих групах, колективах. У дошкільній освіті спілкування є основою виникнення спільної діяльності, здатності взаємодіяти з однолітками, будувати стосунки зі старшими та молодшими дітьми різновікової спільноти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дошкільній освіті різновікова група розглядається як дієвий засіб впливу на особистість, яка перебуває у її середовищі. Зокрема її вплив передбачає набуття дітьми: досвіду поведінки й спілкування у колективі; формування статевої свідомості, вміння розуміти гендерні ролі, дії і вчинки; почуття належності до дитячої спільноти; соціальних навичок і вмінь взаємодії із дітьми різного віку [6, с. 52]. Отже, у різновіковій групі формується досвід стосунків між дошкільниками

При цьому С. Михальська наголошує, що на підґрунті досвіду взаємодії формуються міжособистісні стосунки дітей, з'являються перші реакції симпатії-антипатії до осіб протилежної статі [3, с. 18]. Дослідниця вважає, що різновікова група є потужним чинником у формуванні вмінь контактувати та функціонування механізмів самоствердження дошкільників.

І. Підлипняк підкреслює факт, що у різновіковій групі міжособистісне спілкування дошкільників розвивається у різних видах діяльності, а взаємодія із вихователем носить діловий характер [4, с. 213]. Так, діти вчать узгоджувати дії, намічати близькі цілі, беручи участь у спільній діяльності, внаслідок чого виникає толерантність у стосунках, формується повага до партнерів, активно розвивається мовлення. У цьому контексті Г. Смольникова акцентує увагу на тому, що діти 5–6 років виявляють бажання до різних форм спілкування: і ділового, і пізнавального. Їх симпатії є більш стійкими, ніж інших молодших членів спільноти. Вони також набувають впливового статусу у колективі завдяки високим оцінкам значно менших учасників взаємодії.

На думку О. Пісарєвої, динаміка у різновіковій групі, сприяє тому, що стосунки між дітьми набувають характерних ознак: поваги до співрозмовника; доброзичливості, емпатії до дітей, дорослого; активності у стосунках (зароджуються лідерські ознаки), з'являється чутливість оцінних суджень щодо себе та співрозмовників [8, с. 59]. Такі особливості взаємин між ровесниками (за умови вдалого педагогічного керівництва з боку дорослого цієї спільноті) мають поступово набувати гуманного характеру, викликаючи у дітей позитивну налаштованість на соціальні контакти,

Так, на думку В. Кузь, І. Печенко, стосунки у різновіковій групі відіграють вагомий роль, впливаючи на розвиток позитивних сторін особистості як старших, так і молодших дітей [1, с. 5]. Як зазначають дослідники, діти у умовах різновікової групи вирішують складні виховні завдання морального змісту: менші вчать уважно ставитися до старших, старші починають опікуватися меншими, внаслідок чого діти набувають вмінь взаємодіяти.

Г. Смольниковою зазначає, що в умовах різновікової групи мають місце як *внутрішні*, так і *зовнішні* чинники, що активізують процес спілкування. Серед *внутрішніх чинників* дослідниця виділяє мовлення дітей, що вдосконалюється, і є важливим чинником спілкування, а також наявність потреби у розвитку комунікації між дітьми. *До зовнішніх чинників спілкування* належать відповідне середовище різновікової групи, що має сприяти взаємодії між молодшими та старшими дошкільниками.

Проте низка авторів вказує на ще один із чинників формування такого дитячого колективу: вихователь різновікової групи [2, с. 37]. Саме педагог має допомогти дітям встановити дружні стосунки між собою, створивши для цього позитивний мікроклімат, ознаками якого є піднесений настрій, зацікавленість, взаємодопомога, бажання спілкуватися. Отже, в умовах різновікової групи формуються особливі характеристики спілкування між дошкільниками. Отже, **мета статті** полягає у емпіричному дослідженні основних характеристик спілкування дітей 4–6 років в умовах різновікової групи.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі емпіричного вивчення основних характеристик спілкування дітей 5–6 років у різновіковому колективі (різновіковій групі ЗДО) ми орієнтувалися на наступні критерії: *комунікабельність й ініціатива у спілкуванні, належність до групи, участь у спільній діяльності*. При цьому основними їх показниками слугували: *усвідомлення себе членом різновікової групи, почуття належності до групи та задоволеність перебуванням у ній, прийняття правил спільної діяльності та участь у ній*. Структурними компонентами спілкування дітей 4–6 років у різновіковій групі були *когнітивний, емоційно-ціннісний і поведінковий*. У ході проведення емпіричного дослідження ми орієнтувалися на означені компоненти, критерії і показники, враховували спрямованість дітей на прояви активності дітей у спілкуванні з дітьми різного віку.

У дослідженні взяли участь: 25 дітей віком від 4 до 6 років, які відвідують різновікову групу закладу дошкільної освіти, серед учасників якої є діти, які перебувають у родинних стосунках; 7 вихователів цього ж закладу та 25 батьків вихованців. Загалом чисельність вибірки склала 57 осіб.

З метою діагностики основних характеристик спілкування у різновіковій групі використано такі методи: метод зовнішньої групової референтометрії, метод визначення настрою у спільноті О. Лутошкіна (скорочений варіант), кольоровий тест Люшера (скорочений варіант), ігрове завдання «Виконай доручення», складання розповіді за сюжетними картинками, бесіда з вихователями, інтерв'ю з батьками. Означені методи сприяли отриманню інформації про наявний рівень знань і уявлень дітей 4–6 років про спільноту у якій вони перебувають, їх налаштованість на взаємодію з дітьми різного віку, ставлення до спілкування з одногрупниками, навички поведінки у спільній діяльності, комунікація дітей між собою. разом із тим, методика сприяла отриманню відомостей про вплив з боку суспільного та сімейного виховання на розвиток спілкування дітей у різновіковій групі.

Здійснивши аналіз отриманих результатів *за когнітивним компонентом*, було з'ясовано, що лише 30 % з опитаної вибірки дітей 4–6 років адекватно себе ідентифікують із різновіковою групою у якій перебувають, розуміють що до не входять як однолітки, так і молодші чи старші за них діти. Ця частина досліджених (переважно п'яти-шестирічні дошкільники) обирала для себе референтних осіб серед учасників групи ЗДО, яку вони відвідують. Натомість 50 % дітей, переважно діти 4 років орієнтуються на дорослих, навіть тих, які до цієї спільноти не належать. Інша частина дошкільників – переважно на сестру або брата, ще рідше – на друзів, партнер по грі. Загалом провівши діагностику по дитячій вибірці, виявлено, що 50 % її учасників (переважно чотирирічні діти) ідентифікують себе із групою через дорослих (вихователі, або навіть ті близькі люди, які до групи не відносяться); близько 20 % опитаних дітей – із групою через брата чи сестру; 30 % учасників – через найкращих друзів, партнерів по грі або спільній діяльності.

Неоднозначність отриманих даних за цим компонентом виявилися у тому, що 70 % дітей (молодші дошкільники) схильні ідентифікувати себе групою через дорослих або через родинні зв'язки (як правило, старший брат або сестра, які відвідують цю групу). Натомість старші дошкільники, 30 % вибірки належність до групи розуміють через свої стосунки, спілкування із однолітками, зокрема партнерами по іграх, спільній діяльності. Навіть ця частина дітей є більш зорієнтованими на своїх однолітків, однак спілкуються і з меншими дітьми.

За *емоційно-ціннісним компонентом* було виявлено, що задоволеність перебуванням у спільноті, ставлення до спільної діяльності та до стосунків із членами спільноти також є неоднозначними. В цілому 30 % дітей позитивно оцінили своє перебування у групі, у них переважно піднесений настрій, коли вони перебувають поряд зі своїми друзями у групі ЗДО. Натомість 20 % дітей виявили спокійне ставлення до групи, у якій перебувають, їх вибір вказує на наявність виваженого ставлення, що є також позитивним, до групових процесів. Не зовсім гарним і в цілому несподіваним виявився факт, що 50 % різновікової групи ЗДО почувають себе не зовсім у безпеці: у них існує дискомфорт, тривожність щодо власної особистості.

Також було з'ясовано, що 50 % членів різновікової спільноти задоволена своїм спілкуванням тут, близько 15 % виділяється в міру спокійними та стриманими у

комунікації з однокласниками. Натомість для 45 % опитаних дітей п'ятого року життя стосунки у різновіковій групі ототожнюються із тривогою і хвилюванням напруженням. Як бачимо, є достатня кількість дошкільників, які демонструють негативне ставлення до спільноти, у якій вони перебувають.

Здійснивши якісну обробку результатів, отриманих за методом Люшера, зафіксовано, що позитивна налаштованість дітей на взаємодію у спільноті спостерігається у 50 % членів вибірки, натомість у іншій половині – мають місце негативні тенденції. Разом із тим, було з'ясовано, що: у дітей (100 %) існує налаштованість на перспективу, на реалізацію цілей, планів на майбутнє, які пов'язані з цією спільнотою; меншою мірою актуалізована потреба у активних діях, мотивації досягнути намічені цілі (70 % учасників); прагнення дітей самоствердитися саме у цьому колективі властиво для 60 % опитаних; почуття належності до групи, позитивна налаштованість на процеси, які у ній відбуваються властиве 50 % досліджуванним.

За *поведінковим компонентом* були з'ясовані особливості стосунків дітей між собою і стосунки дітей із дорослим (вихователем). Зокрема було зафіксовано, що у 50 % дітей 4–6 років домінує діловий мотив у стосунках із членами різновікової групи, а в іншій половині дитячої вибірки – ігровий. При чому за проявами ділового мотиву у стосунках між дітьми спостерігали у спільній діяльності (праця у природі, створення конструкцій, малювання), а за ігровим – у іграх, які пропонував вихователь і допомагав у їх організації дітям.

Також окремо було організовано спостереження за стосунками дітей 4–6 років із вихователем ЗДО, які мали місце у виконанні дітьми доручень дорослого. Так, було виявлено, що менша кількість дошкільників (30 %) розуміли сутність доручення, усвідомлювали послідовність його виконання, проявляли активність і самостійність, не потребуючи допомоги педагога. Натомість найбільш більша кількість дітей 4–6 років (70 %) виявили значно меншу міру активності та самостійності, намагалися уникнути або опиралися досягненню мети, що свідчило про низьку міру її прийняття і не розуміння вимог вихователя. При цьому у 30 % дітей домінував у стосунках із вихователем діловий мотив спілкування, а у 70 % – ігровий.

На основі узагальнення результатів за всіма методами дослідження, було здійснено розподіл дітей 4–6 років за рівнями сформованості здатності до спілкування та схарактеризовано їх поведінку. Зокрема 30% досліджуваних має *високий рівень* досліджуваної риси, оскільки у спілкуванні з дітьми різновікової групи переважають ігрові мотиви над діловими, а у стосунках із дорослим – ділові над ігровими. Діти прагнуть до самостійного досягнення намічених цілей у взаємодії з іншими. Є здатними встановити послідовність і скласти невелику розповідь за певними подіями, гарно володіють мовленням з чіткою вимовою. Почувають себе задоволеними у спільноті між дітьми та завжди спрямовані на спільні ігри. Відчувають себе у сприятливій атмосфері та мають відчуття належності до групи; обирають партнерів для стосунків серед ровесників, до дорослих звертаються за потребою.

Натомість 20 % дітей *мають середній рівень* здатності до спілкування та у спілкуванні з дітьми мають ігровий мотив, із дорослим не завжди домінують ділові мотиви, для досягнення намічених цілей інколи звертається за допомогою до дорослих. Здатні до встановлення послідовності подій проте, не завжди вдається правильно висловитися про них, допускають неточності у формулюванні фраз, мають незначні недоліки у мовленні. Вони почуваються не дуже задоволеними стосунками у групі; спрямовані до спільних ігор, часто самостійні. Не зовсім добре почуваються у спільноті, відчуття належності до групи повною мірою не розвинене, обирають партнерів із серед найближчих родичів (брат, сестра), часто звертаються до дорослих.

Діти з *низьким рівнем* здатності до спілкування (50 %) характеризуються тим, що мотив ігрового спілкування слабо проявляється у спілкуванні з дітьми різновікової групи, проте наявний у взаємодії з вихователем. Щоб досягнути мети у стосунках постійно звертається до дорослих. Плувають у послідовності подій, нездатні самостійно з приводу них висловитися, допускають неточності у формулюванні фраз, мають недоліки у мовленні та ніяковіють у спільноті серед дітей. Інколи цікавляться спільними іграми, але у групі переважно перебувають на самоті. Не сприймають себе

у спільноті дітей, у них несформоване почуття належності до спільноти. Обирають партнерів для спілкування серед родичів, постійно звертаються до дорослих.

Здійснивши дослідження установок і виховних впливів дорослих, ми дійшли висновку, що розуміння ними проблеми розвитку здатності до спілкування в умовах перебування сина чи доньки у різновіковому колективі є обмеженим. Так, аналізуючи надані відповіді, було з'ясовано, що переважна більшість дорослих правильно розуміють сутність різновікової спільноти як групи дітей різного віку. Таких відповідей налічувалося у 70 % опитуваних. Натомість 30 % батьків не змогли правильно пояснити своє бачення проблеми: оскільки наголосили, що ставити подібні питання потрібно вихователеві, а не звертатися до них.

Проте частина дорослих, зокрема 30 % перебувають у захваті від того, що їх діти відвідують таку спільноту, оскільки вважають, що у ньому діти навчаються взаємодіяти між собою, більш старші навчають менших, а діти менші наслідують своїх дорослих друзів і так розвиваються, «привчають до самостійності. Натомість інша частина 20 % відверто не в захваті від подібного колективу, оскільки вони вважають, що там вчать тому, що не потрібно, а діти постійно один одному заважають. Решта частина опитаних в цілому не може визначитися добре це чи погано. Отже, батьки по-різному ставляться до стосунків дітей у групі різного віку: думки одних є більш прогресивними, інших менш прогресивними.

Разом із тим, стосунки між дітьми, на думку батьків, є напруженими, оскільки діти не хочуть іти у садочок, просять швидше їх звідти забрати, що властиво 50 % опитаних. Натомість 30 % дорослих, хоча в цілому не зовсім позитивно ставляться, але вказують і на певну користь, оскільки добре, що хоч вони наслідують старших, а старші є взірцем поведінки. Остання частина опитаних (20 %) вказує на користь стосунків: набувається досвід спілкування, розвиваються почуття взаємодопомоги, відповідальності за інших.

Цікавими виявилися відповіді батьків на запитання бесіди з приводу їх звернень у випадку непорозуміння між дітьми 4–6 років у спілкуванні. Зокрема 75 % опитаних ніколи не обговорювали з вихователями подібних проблем, оскільки вони ніколи на них не звертали увагу, вважаючи, що діти повинні самі між собою все 'ясувати. Натомість 25 % дорослих, які були опитані, зазначили, що мали місце подібні розмови про конфлікти у різновіковій групі. Отже, значна частина дорослих виявляють байдужість до стосунків і спілкування між дітьми в умовах різновікової групи.

Відповіді на послідовні запитання підтверджували наші припущення. Зокрема 70 % дорослих висловилися, що не варто звертати увагу вихователя на такі дрібниці, оскільки діти самостійно розберуться зі своїми суперечками та негараздами. Інші батьки (30 %) зазначили, що їхні звернення до вихователів стосувалися вмінь дітей спілкуватися, знаходити спільну мову й аж ніяк не для того, що з'ясувати стосунки між дітьми. Отже, такі погляди більшості дорослих нівелюють унікальність досвіду спілкування дітей між собою, а також і з вихователем у різновіковому колективі.

У відповідях на останні запитання бесіди 90 % батьків зазначили, що вихователі ніколи до них не звертаються із запитаннями про спілкування дітей між собою, а якщо й за якихось причин і наявні такі контакти, то вони не завжди можуть відреагувати чи надати необхідну допомогу. Натомість 10 % досліджуваних зазначили, що намагаються обговорювати з працівниками ЗДО нагальні проблеми у спілкуванні дітей, охоче контактують з вихователями, коли саме від них йде активність у взаємодії з приводу проблеми формування досвіду дітей у спілкуванні в умовах різновікової групи ЗДО.

Отже, батьки вихованців значною мірою ігнорують розвиток у останніх потреби у спілкуванні, вдосконалення навичок взаємодії між дітьми в умовах різновікової групи, мало контактують з педагогами з цього приводу, а тому відрізняються низькою активністю у розвитку здатності дітей до спілкування.

Аналіз відповідей вихователів дошкільного закладу дозволив констатувати, що у такому колективі створюються найкращі умови для спілкування між старшими та меншими дітьми. Так вважають 30 % опитаних. Натомість 30 % опитаних підкреслюють високі можливості такої групи для навчання дошкільників. Останні 40 % вихователів ЗДО підкреслюють можливість комплексного вирішення проблем, які пов'язані з навчанням, вихованням, розвитком дітей в умовах різновікової групи. Отже, у

відповідях простежується або більш звужене розуміння впливу різновікового колективу на дітей, або розширеного, або конкретного (формування досвіду стосунків).

Варто також відмітити, що 60 % вихователів знають і розуміють принципи комплектування різновікових груп у ЗДО (комбінований, суміжний, суміжно-контрастний). Натомість 40 % вихователів не змогли правильно відповісти, плутались у поняттях. На нашу думку, у педагогів існують певні прогалини у інформації щодо процесів, які мають місце у таких групах, і, відповідно, можна тоді зрозуміти надані судження про їх роль у житті дітей.

Разом із тим, вихователі намагаються у своїй діяльності: створити всі умови для функціонування належного середовища для розвитку дітей (15 %); інші 15 % намагаються організувати якомога більше спільних ігор, розвивального характеру (на нашу думку – це позитивний момент, оскільки ігри сприяють збагаченню досвіду спілкування між дітьми); 40 % педагогів намагаються створити найбільш оптимальні умови перебування у всіх дітей 4–6 років, що також є позитивним моментом; 20 % – надали відповіді загального плану, на кшталт, що роблю так, щоб ніхто не травмувався. Отже, у цих відповідях перевага надається судженням, які пов'язані з організацією ігрової діяльності та створенням розвивального середовища, адже воно має сприяти розвиткові здатності до спілкування між дітьми 4–6 років.

Яким же чином намагаються покращувати стосунки між дітьми у таких групах під час освітнього процесу. Зокрема більшість з опитаних намагаються культивувати у взаємодії між малюками різного віку здатність до порозуміння (30 %). Натомість інші вихователі прагнуть організувати різні види спільної діяльності, розвиваючи вміння спілкуватися (40 %); підтримують пізнавальні мотиви дітей (30 %). Отже, думки вихователів різні, але судження щодо пізнання і досвіду у діяльності є подібними й зроблено висновок, що більшої уваги надається проблемам пізнання, ніж вдосконалення навичок взаємодії.

Аналізуючи чинники впливу на стосунки було виявлено, що, на думку вихователів, найбільш впливає на спілкування заняття, а найменша гра й індивідуальна бесіда. Всі вихователі виявили однаковість у поглядах. Проте ми не погоджуємося з даним твердженням, оскільки ігрова діяльність значно більше впливає на процес комунікації, ніж заняття чи індивідуальна бесіда.

При інтерпретації наступної проблеми – ролі вихователя у процесах групової взаємодії – працівники ЗДО вказували, насамперед, на організації занять, ігор та залучати малюків до спільної діяльності. З такими висловами повністю погоджуємося, навіть із тими, що всі вихователі прагнуть надавати індивідуальну допомогу вихованцям з цієї проблеми, коли її потребують.

Крім того значна частина вихователів хочуть бачити батьків активними учасниками освітнього процесу, їх небайдужість до окреслених проблем стосунків між дітьми різного віку (біля 70 %). Решта педагогів очікують хоча б розуміння від них у питаннях співпраці або підтримки обраної стратегії. Саме до цього прагнуть близько 30 %. Отже, від батьків вихователі очікують плідної взаємодії у питаннях розвитку у дітей здатності до спілкування.

Також з нашого боку були спроби отримати відомості про мету, яку ставлять перед собою вихователі різновікових груп. Так, 15 % намагаються бути взірцем для наслідування, інші 15 % намагаються виховати партнерські стосунки; ще 45 % орієнтуються на формування вміння не конфліктувати між собою. 25 % вибірки вихователів зорієнтовані на розвиток дружніх стосунків, взаємодопомоги, піклування один про одного. Згідно наших поглядів, саме остання група педагогів ЗДО більшою мірою намагаються формувати у дітей комунікабельність, навички спілкування в умовах різновікової групи.

Отже, вихователі різновікових груп ЗДО також мають неповні уявлення про розвиток спілкування між дітьми різного віку, недостатньо орієнтуються у питаннях налагодження стосунків між дітьми різного віку, оскільки обмежено розуміють потенціал різновікової групи для набуття досвіду спілкування дітьми 4–6 років.

Висновки. У різновіковій групі ЗДО відбувається особистісне зростання дітей у плані набуття ними досвіду стосунків, засвоєння соціальних норм. Відмінними ознаками здатності до спілкування дітей 4–6 років є: потреба у контактах, прояви

симпатій, розуміння партнерів, розширення контактів. З метою досягнення максимального рівня спілкування у таких групах можна за умов цілеспрямованої діяльності вихователя і батьків.

Дослідивши впливи батьків і вихователів ЗДО на формування здатності дітей 4–6 років до спілкування і формування навичок взаємодії зафіксовано, що педагоги мають більшу міру поінформованості про засоби, мету й шляхи забезпечення розвитку стосунків між дітьми в умовах різновікового колективу, ніж батьки. Проте недостатні уявлення про групові процеси, необхідні шляхи співпраці між двома інституціями, акцентування уваги на окремих освітніх явищах перешкоджають ефективному впливові на набуття дітьми досвіду спілкування із дітьми та дорослими у різновіковій групі.

На основі проведеного емпіричного дослідження було з'ясовано рівень розвинутоності здатності до спілкування дітей 4–6 років та схарактеризовано їх поведінку. Дітей із високим рівнем здатності до спілкування виявлено 30 %, із середнім – 20 %, і з низьким – 50 %. Означені групи дітей різняться уявленнями про стосунки у колективі, почуттям належності до нього, мірою задоволеності стосунками та вмінням взаємодіяти з дітьми різного віку та дорослими.

Література

1. Кузь В. Г., Печенко І. П. Соціалізація дітей в умовах сільських навчально-виховних комплексів «загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад». Київ: Міленіум, 2004. 212 с.
2. Михайлова А. І., Кушнарєнко Е. М., Губанова Н. В. Організація роботи з дітьми різновікових груп: метод. посіб. Харків: Веста; Ранок, 2008. 64 с.
3. Михальська С. А. Роль однолітків у формуванні дитини дошкільного віку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2015. Т. 2. Вип. 2. С. 16–21.
4. Підлипняк І. Ю. Міжособистісне спілкування дітей у різновіковій групі дошкільного закладу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2015. Т. 2. Вип. 2. С. 211–216.
5. Пісарєва О. Особливості прояву ціннісних орієнтацій у спілкуванні старших дошкільників. *Збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка. Наукові записки кафедри педагогіки*, 2014. Вип. XXXVII. С. 45–54.
6. Пісоцька Л. М. Виховання у різновікових групах закладу дошкільної освіти: навч. посібн. Ніжин: НДУ ім. Миколи Гоголя, 2023. 241 с.
7. Смольникова Г. Вчимо дітей спілкуватися. *Дошкільне виховання*. 2004. № 9. С. 14–16.
8. Смольникова Г. В. Різновікова група в ДНЗ. Київ: Шк. світ, 2015. 120 с.

References

1. Kuz, V.H. & Pechenko, I.P. (2004). Sotsializatsiia ditei v umovakh silskykh navchalno-vykhovnykh kompleksiv «zahalnoosvitnii navchalnyi zaklad – doshkilnyi navchalnyi zaklad» [Socialization of children in the conditions of rural educational complexes "general educational institution - preschool educational institution"]. Kyiv: Milenium [in Ukrainian].
2. Mykhailova, A.I., Kushnarenko, E.M. & Hubanova, N.V. (2008). *Orhanizatsiia roboty z ditmy riznovikovykh hrup* [Organization of work with children of different age groups]. Kharkiv: Vesta; Ranok [in Ukrainian].
3. Mykhalska, S.A. (2015). Rol odnolitkiv u formuvanni dytyny doshkilnoho viku [The role of peers in the formation of a preschool child]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu – Scientific Bulletin of Kherson State University*. Vol. 2. Issue 2. P. 16–21 [in Ukrainian].
4. Pidlypniak, I.Yu. (2015). Mizhosobystisne spilkuvannia ditei u riznovikovii hrupi doshkilnoho zakladu [Interpersonal communication of children in a different age group of a preschool institution]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu – Scientific Bulletin of Kherson State University*. Vol. 2. Issue 2. P. 211–216 [in Ukrainian].
5. Pisarieva, O. (2014). Osoblyvosti proiavu tsinnisnykh orientatsii u spilkuvanni starshykh doshkilnykiv [Peculiarities of the manifestation of value orientations in the communication of older preschoolers]. *Zbiryk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni I. Franka – Collection of scientific works of I. Frank Drohobyt'sk State Pedagogical University*. Issue KhKhKhVII. P. 45–54 [in Ukrainian].

6. Pisotska, L.M. (2023). *Vykhovannia u riznovikovykh hrupakh zakladu doshkilnoi osvity* [Education in different age groups of a preschool education institution]. Nizhyn: NDU im. Mykoly Hoholia [in Ukrainian].
7. Smolnykova, H. (2004). *Vchymo ditei spilkuvatysia* [We teach children to communicate]. *Doshkilne vykhovannia – Preschool education*. No 9. P. 14–16 [in Ukrainian].
8. Smolnykova, H.V. (2015). *Riznovikova hrupa v DNZ* [A multi-age group in the DZ]. Kyiv: Shk. svit [in Ukrainian].

Pisotska L.

senior lecturer at the Department of Preschool Education
Nizhyn State Gogol University
lm.pisozkaja@gmail.com
orcid.org/0000-0002-8856-7866

THE MAIN CHARACTERISTICS OF COMMUNICATION OF CHILDREN OF 4–6 YEARS OLD IN A MULTI-AGE GROUP

The article deals with the problem of communication of children aged 4–6 in a multi-age group. It is emphasized that the issue of developing preschoolers' ability to establish contacts is a component of the most general task of preschool education – personality development and education of preschool children's sociability. In the article, the author points out the main components, criteria and indicators of the development of the main characteristics of communication of children aged five to six, according to which an empirical methodology was developed. The emphasis is placed on the general indicators of communication of children aged 4–6: sociability and initiative in communication, belonging to a group, participation in joint activities. At the same time, their main indicators were: awareness of being a member of a multi-age group, a sense of belonging to the group and satisfaction with being in it, acceptance of the rules of joint activity and participation in it. The structural components of communication of children aged 4–6 years in a multi-age group were cognitive, emotional and behavioral.

In an empirical study, the author recorded that 30 % of children aged 4–6 had a high level of communication ability, 20 % had an average level, and 50 % had a low level. The identified groups of preschoolers differ in their perceptions of relationships in the team, their sense of belonging, the degree of satisfaction with relationships, and the ability to interact with children of different ages and adults. In general, it is noted that 70 % of children of different age groups in IPE are characterized by insufficiently developed communication skills, lack of a sense of belonging to the children's community, and lack of interaction in joint activities.

The author, studying the educational influence of teachers of preschool educational institutions on the formation of children's ability to interact in a multi-age group of preschool educational institutions, concluded that teachers do not clearly understand the potential of a multi-age community in developing a sense of belonging of children aged 4–6 and their ability to communicate during joint activities, and therefore the influence of teachers on the process of communication of preschoolers is limited in the educational process. At the same time, educators understand the need to meet the need for communication in preschool children, but a rather small percentage of them work effectively in this area of educational work.

Instead, parents of children aged 4–6 completely ignore the need for communication of their son or daughter. At the same time, the impact on children in terms of developing the ability to interact in a multi-age group cannot be called systemic. Having studied the influence of parents and educators of preschool educational institutions on the development of children's ability to communicate and form interaction skills, it was found that teachers have a greater degree of awareness of the means, purpose and ways to ensure the development of relationships between children in a multi-age group than parents. However, insufficient understanding of group processes, the necessary ways of cooperation between the two institutions, and the emphasis on individual educational

phenomena hinder the effective influence on children's experience of communicating with children and adults in a multi-age group.

Based on the results of the study, it is concluded that it is necessary to optimize the process of forming a sense of belonging to a group, the ability to establish relationships, and interact in the performance of joint activities in children aged 4-6.

Key words: multi-age group, children of 4–6 years old, sense of belonging to the community, communication of preschoolers, sociability of children of 4–6 years old.